Zaključak

„I think this is the beginning of a beautiful friendship."

Humphrey Bogart, kao Rick, film „Casablanca", 1942.

Dugi otok sedmi je po veličini otok u Hrvatskoj i najveći otok zadarskog arhipelaga te je iznimno bogat špiljama i jamama. U ovoj publikaciji predstavljena su 52 speleološka objekta, no to zasigurno nije konačan broj.

Dosadašnja istraživanja potvrđuju da su podzemna staništa igrala važnu ulogu u ljudskoj i prirodnoj povijesti otoka. Iako su arheolozi poput Šime Batovića i Mirka Maleza još ranije potvrdili prisutnost čovjeka na otoku od paleolitika, sustavna speleoarheološka istraživanja započinju tek 2004. godine probnim sondiranjem pećine Vlakno. Njezino otkriće potaknulo je daljnja istraživanja, a značajni rezultati dobiveni su i u Kozja peći te Čelinjaku, čime je potvrđen velik arheološki potencijal brojnih, još uvijek neistraženih objekata.

Posebnu vrijednost imaju morske i anhijaline špilje, jedinstven fenomen hrvatskog potopljenog krša. Iako postoje zakonske mjere zaštite – od zabrane nasipavanja i gradnje do ograničavanja posjeta i edukacije ronilaca – njihova provedba u praksi često izostaje. Zbog nedovoljnog nadzora i sve izraženijih pritisaka postoji realna opasnost da vrijedni organizmi i geomorfološke pojave nestanu prije nego što budu znanstveno istraženi i opisani.

Dugi otok ističe se i iznimnim bogatstvom faune šišmiša. Do danas je potvrđena prisutnost čak 17 vrsta. Posebno je značajna Golubinka, u kojoj su utvrđene porodiljne kolonije više vrsta, što ovu špilju svrstava među najvažnija podzemna skloništa na otoku. Važno stanište predstavlja i područje uz jezero Mir, gdje je potvrđena porodiljna kolonija Kolombatovićeva dugoušana, jedne od rjeđih vrsta u Hrvatskoj.

Biospeleološka istraživanja otkrila su niz iznimno vrijednih nalaza. Potvrđene su stabilne populacije endemskog jednakonožnog raka *Alpioniscus drazinai*, potpuno prilagođenog podzemnom životu, a zabilježeni su i brojni potencijalno novi organizmi za znanost, uključujući vrste lažištipavaca, dvojenoga i drugih beskralješnjaka. Recentnim istraživanjima prvi je put u anhijalinim jamama otoka zabilježena i podzemna kozica *Troglocaris anophthalmus periadriatica*.

Sveukupno gledano, podzemlje Dugoga otoka nije samo skup špilja i jama, već slojevit zapis tisućljetne prirodne i ljudske povijesti. U njegovim se dubinama isprepliću tragovi prapovijesnog čovjeka, jedinstveni geomorfološki procesi i organizmi koji su se prilagodili potpunom mraku. Istražen je tek manji dio tog skrivenog svijeta, što istodobno budi znanstvenu znatiželju i nameće odgovornost. Buduća istraživanja zasigurno će donijeti nova otkrića, no njihova vrijednost ovisit će o našoj spremnosti da ta osjetljiva staništa očuvamo. Podzemlje Dugoga otoka stoga nije samo prostor istraživanja, već i prostor trajne brige, poštovanja i zaštite za generacije koje dolaze.

Tvrtko Dražina